

והביאור בזה:

אמנם בעבודתו האישית של יהודי יש להקדים את ה"צאן", ההתבטלות האישית, שהיא העיקר; אך כאשר מדובר על התמודדות ומלחמה במתנגדים לעבודת ה', בדומה להתמודדותו של יעקב מול עשו - כאן נחוצות יותר תכונות העזות, התוקף והגבורה, שדוקא בכוחן אפשר להתגבר על המתנגדים.

ולכן, כששלח יעקב להודיע לעשו על רכושו - לא פתח בהזכרת הצאן, דבר המבטא את תכונת השפלות וההתבטלות, אלא ב"ויהי לי שור וחמור" - רמז לעזות ולגבורה, כדי להטיל אימה על עשו ולהכניע אותו.

(לקו"ש חט"ו ע' 252 ואילך)

לב

כִּי בְּכֹל פְּחֵי עֲבֹדָתִי אֶת אֲבִיכָן (לא, ו)

"חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר 'כי בכל כוחי עבדתי את אביכך'. לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: 'ויפרוץ האיש מאוד מאוד'" (רמב"ם סוף הלכות שכירות)

צריך ביאור: לשם מה הזכיר הרמב"ם את השכר המיוחד שקיבל יעקב, דבר שאינו נוגע לכאורה להלכה? אדרבה: הדבר נראה כסותר את תחילת דבריו של הרמב"ם, שהרי מכך שיעקב קיבל שכר מיוחד על עבודתו "בכל כוחו", משמע שעבודה זו לא היתה בגדר חובה של ממש, אלא צדקות מיוחדת שמגיע עליה שכר מיוחד!

והביאור בזה: הערה

במהותו של דין זה, שהפועל "חייב לעבוד בכל כוחו", יש מקום לחקור: האם זהו עניין שבין אדם לחברו, חלק מחובת הפועל כלפי מעסיקו, שכשם שעליו למלא את זמני העבודה, כך עליו להקפיד "לעבוד

בכל כחו" – או שעיקרו של דין זה הוא עניין שבין אדם למקום, חלק מנאמנותו של הפועל כלפי עצמו, ולא חלק מחובותיו כלפי מעסיקו.

ויש לומר, שכוונתו של הרמב"ם בכך שהזכיר את השכר שניתן ליעקב "בעולם הזה", היא כדי להכריע כאופן הראשון בחקירה זו – שחובתו של הפועל לעבוד בכל כוחו היא חובה שבין אדם לחברו, חלק מחובותיו של הפועל כלפי מעבידו¹³⁴:

הרמב"ם כותב בפירוש המשניות¹³⁵: "המצוות כולן נחלקין בתחילה על שני חלקים. החלק האחד – במצוות המיוחדות לאדם בנפשו, במה שיש בינו ובין הקב"ה, כגון ציצית ותפילין ושבת ועכו"ם; והחלק השני – במצוות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם... וכשיעשה האדם המצוות המיוחדות לנפשו, מה שיש בינו ובין בוראו – תיחשב לו לצדקה, ויגמלהו הקב"ה עליה לעולם הבא; וכשיעשה האדם המצוות התלויות בתועלת בני אדם... ימצא טובה בעולם הזה, בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם".

ובענייננו: העובדה שיעקב זכה לשכר על עבודתו בכל כוחו בעולם הזה, ולא רק בעולם הבא – מלמדת שחובתו של הפועל "לעבוד בכל כוחו" אינה רק נאמנות של הפועל כלפי עצמו, אלא היא עניין ש"בין אדם לחברו", חלק מחובתו כלפי מעסיקו, ולכן השכר עליה ניתן גם בעולם הזה.

(לקו"ש חכ"ה ע' 141 ואילך)

134. בזה ניתן להסביר דיוק נוסף בלשון הרמב"ם – "יעקב הצדיק": בכך הולך הרמב"ם לשיטתו בהלכות דעות (פ"א ה"ד-ה), שהתואר "צדיק" מתייחס למי שנוהג לפי הדין, הנהגה ב"מדה בינונית", ואילו מי ש"מדקדק על עצמו ביותר", ועושה "לפנים משורת הדין" – נקרא בשם "חסיד". לפי זה, התואר "צדיק" כאן מוכיח שמדובר בחובה מעיקר הדין, ולא במידת חסידות בלבד.

135. ריש מסכת פאה.

כִּי בָכַל כֹּחִי עֲבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן (לא, ו)

"חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר 'כי בכל כוחי עבדתי את אביכן'. לפיכך נמל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: 'ויפרוץ האיש מאוד מאוד'" (רמב"ם סוף הלכות שכירות)

מסירותו של יעקב אבינו לעבודתו בבית לבן אינה מלמדת רק על חובתו של הפועל להתמסר לעבודת מעסיקו, אלא גם על עבודתו של יהודי בעולם הזה בכללותה:

יעקב היה "איש תם יושב אהלים"¹³⁶; מקומו הטבעי הוא, איפוא, בבית המדרש, בארבע אמות של תורה ותפילה. מדוע, אם-כן, הביא הקב"ה לכך שיעקב היה צריך לצאת ממקומו, ולעבוד את עבודתו דוקא בחרן, בביתו של לבן הארמי?

ההסבר לכך הוא: בארץ ישראל בכלל, ובבית אביו יצחק בפרט, היתה עבודתו של יעקב בעולם הקדושה והרוחניות, מבלי להשפיל את עצמו לעסוק בעניינים גשמיים; ומכיון שרצונו של הקב"ה הוא "להיות לו דירה בתחתונים"¹³⁷, בדברים הגשמיים דוקא – נצטווה יעקב ללכת לחרן ("חרון אף של מקום בעולם"¹³⁸), לביתו של לבן הארמי, מקום מרוחק בתכלית מכל עניין של קדושה וטהרה, ודוקא שם להקים את היסוד לעם ישראל. בכך בירר וזיכך יעקב את חרן, והפך אותה ממקום נחות בתכלית למקום היוסדו של עם ישראל.

אלא שעדיין יש מקום לחשוב, שאין צורך להקדיש את כל הכוחות לעבודה זו של הפיכת ענייני העולם לקדושה, ודי להשתמש לשם כך בכוחות החיצוניים (כוח העשייה והפעולה) בלבד, ולשמור את הכוחות

136. תולדות כה, כז.

137. תנחומא נשא טז. וראה תניא פל"ו. ועוד.

138. רש"י סוף פרשת נח.

הנעלים (השכל והרגש) רק לעניינים שבהם האור האלוקי מאיר בגלוי, כגון תורה ותפילה.

על כך באה ההוראה מעבודתו של יעקב בבית לבן:

אף-על-פי שמקומו האמיתי של יעקב אבינו ושל כל יהודי הוא באהלי תורה ותפילה – עם זאת, כשהקב"ה מצווה עליו ללכת ל"חרץ" ולעסוק בעשיית דירה לו יתברך, צריכה עבודה זו להתבצע לא רק באמצעות הכוחות החיצוניים, אלא "בכל כוחי"; על האדם לשעבד את כל כוחות נפשו למילוי רצונו של הקב"ה – להפוך את העולם הזה התחתון לדירה לו יתברך.
(לקו"ש חכ"ה ע' 147 ואילך)

וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשֶׂא אֶת בְּנָיו וְאֶת נָשָׁיו עַל הַגְּמָלִים (לא, יז)

"הקדים זכרים לנקבות; ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר: 'ויקח עשו את נשיו ואת בניו'" (רש"י)

יש לשאול:

(א) הרי הבדל זה בין התנהגותו של עשו להתנהגותו של יעקב מפורש בכתוב, ומה בא רש"י להשמיענו?

(ב) מדוע משנה רש"י מלשון הכתוב – בכתוב נזכרים "בניו" ו"נשיו", ואילו רש"י משנה וכותב "זכרים" ו"נקבות"?

אלא ששינוי זה הוא החידוש בפירושו של רש"י¹³⁹:

בהשקפה ראשונה ניתן היה לחשוב, שהתנהגותו של עשו מבטאת כבוד ודרך ארץ כלפי הנשים, ולכן הקדים את נשיו לילדיו – כדי לחנך את

139. יש להעיר מדברי המפרשים כאן: ס' הזכרון. משכיל לדוד. גור אריה.